

МІЖНАРОДНЕ ТА ЗАРУБІЖНЕ ПРАВО

УДК 343.226:343.7:341.49

В. В. Висоцька, аспірант

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу та криміналістики,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАСИЛЬНИЦЬКІ ДІЇ
ДЛЯ ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ
У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

Розглянуто кримінальне законодавство зарубіжних країн щодо насильницьких дій для заволодіння чужим майном, проаналізовані особливості кримінальної відповідальності за такі дії.

Ключові слова: розбій, відповідальність, напад, насильство, небезпечне для життя та здоров'я особи.

Серед усіх форм здійснення злочинів особливої уваги заслуговують ті, що здійснюються у формах нападу, поєднаних з насильством. Одним з найнебезпечніших злочинів серед розкрадань є розбій, тому що він вчинюється із насильством, яке є небезпечним для життя та здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з реальною погрозою застосування такого насильства. Кримінальна відповідальність за такі дії установлена не тільки в Україні, але й в інших державах.

В українському КК, у ст. 187, такі злочинні дії визначаються як розбій і виявляються у нападі з метою заволодіння чужим майном, поєднаному із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства [1, 102–103].

КК Федеративної Республіки Німеччина не містить поняття розбою, але під ним у ст. 249 розуміється застосування насильства проти особи або застосування погрози реальної небезпеки для життя, для заволодіння чужою річчю з наміром її протиправно привласнити чи обернути на користь третіх осіб. Формуючи цей склад, КК ФРН називає обов'язкові ознаки розбою: заволодіння чужою річчю, насильство, небезпечне для життя та здоров'я, або погроза застосування такого насильства. Крім цього, КК ФРН як обов'язкову ознаку називає предмет — чужа річ. Але кримінальний закон Німеччини не розкриває ступінь насильства, що застосовується при скоєнні розбою. Таким чином, склад розбою за КК ФРН об'єднує по суті діяння, які в нашому законодавстві розділяються і визначаються як грабіж і розбій.

Слід сказати, що до окремого складу КК ФРН відносить розбій, що спричинив смерть потерпілого. При цьому відповідальність за подібне діяння наступає навіть у тому випадку, якщо смерть заподіяна з необережності.

Як розбій виділяється й такий самостійний злочин, як крадіжка, “обтяжена насильством” (§ 252 КК). КК ФРН передбачає відповідальність для виконавця крадіжки в тому випадку, якщо його застають на місці злочину, і він застосовує проти іншої особи насильство або реально загрожує життю й здоров'ю для утримання у своєму володінні крадених речей. Як відомо, у КК України всі подібні дії охоплюються складом розбою.

Як окремий склад КК ФРН виділяє розбійний напад на водія автомобіля (§ 316a). Особливістю кримінального законодавства Німеччини є те, що воно відносить цей склад не до злочинів проти власності, а до посягань проти суспільної безпеки. Зазначена норма встановлює кримінальну відповідальність для тих осіб, які для здійснення розбою, крадіжки або вимагання, сполучених з насильством, здійснюють напад на водія автомобіля або пасажира, погрожуючи їх життю або здоров'ю, або впливають на свободу прийняття ними рішення й при цьому використовують особливі умови дорожнього руху [2].

Під розбоєм у кримінальному законодавстві Японії, у ст. 236 КК, розуміють застосування насильства або погрози його застосування для набуття незаконної майнової вигоди для себе або третіх осіб. Тобто якщо кримінальне законодавство України встановлює, що метою скоєння розбою є заволодіння чужим майном, то за КК Японії мета скоєння розбою — набуття незаконної майнової вигоди для себе або третіх осіб.

Відповідно до ст. 238 КК Японії, до розбою прирівнюються дії, пов'язані з насильством або погрозою його застосування щодо особи, яка після розбою намагалася повернути викрадене, а також якщо особа уникала затримання. Кримінальне законодавство Японії відносить розбій до злочинів з підвищеною небезпекою та передбачає відповідальність за готування до розбою (ст. 243 КК) [3].

Цікаво звернути увагу на те, що під розбоєм у ст. 280 КК Польщі розуміється викрадення не тільки із застосуванням насильства або погрози негайного його застосування, а й доведенням людини до безпорадного стану. Кримінальне законодавство Голландії також у характеристиці розбою містить положення про безпорадний (несвідомий) стан особи, що зазнала нападу: ст. 81 КК Голландії визначає, що приведення особи в несвідомий стан або стан, коли вона не здатна чинити опір, прирівнюється до здійснення акту насильства [4, 190].

У КК Польщі не робиться розмежування насильства, що є безпечним або небезпечним для здоров'я. Разом з тим передбачена відповідальність за застосування насильства після вчинення викрадення для утримання вилученої речі відразу після скоєння злочину [5].

КК Швейцарії під такими діями розуміє здійснення крадіжки з використанням насильства або погрози насильства, що являє реальну небезпеку для життя або здоров'я потерпілого. Як розбій також кваліфікуються дії особи, яка, будучи застигнутою на місці злочину, вживає подібної дії для утримання викраденої речі (ст. 140 КК). Таким чином, КК Швейцарії насильницьке посягання на чужу власність не підрозділяє на грабїж і розбій залежно від характеру насильства [6].

Основним джерелом правового регулювання кримінальної відповідальності за злочини проти власності у Франції у КК 1992 року посягання на власність іменуються розкраданнями. Особливість нового КК Франції у тому, що він не містить поняття “розбій”. У ньому виділяється декілька видів розкрадань, які супроводжуються насильством, тобто ці діяння у нашому КК тлумачаться як розбій.

Так, ст. 311-5 КК Франції встановлює кримінальну відповідальність за розкрадання, якщо йому передують, його супроводжують або за ним слідують насильницькі дії щодо постраждалої особи, які викликають повну втрату працездатності на термін не більше восьми днів. Покарання посилюється, якщо подібні дії спричинили повну втрату працездатності протягом більше восьми днів. В окремий склад КК Франції виділяє здійснення подібного діяння, що викликає хронічне захворювання потерпілого або його каліцтво.

Самостійними складами злочинів у Франції є здійснення розкрадання із застосуванням зброї або загрозою застосування зброї, або особою, що носить зброю, на яку потрібний дозвіл, або носіння якого заборонено; здійснення подібного діяння бандою. Найбільш тяжким є посягання подібного роду, якщо воно спричинило смерть потерпілого, або якщо до потерпілого застосовувалися тортури або акти

жорстокості. КК Франції розглядає також як самостійний склад злочину розкрадання з подальшими насильницькими діями, які були здійснені, аби полегшити втечу або забезпечити безкарність виконавця або співучасника [7, 117].

Кримінальний кодекс Іспанії передбачає кримінальну відповідальність за грабіж, пов'язаний з насильством або залякуванням потерпілих. При цьому спричинення тілесних ушкоджень вказаним складом не охоплюється і підлягає самостійній кваліфікації. Кваліфікуючими цей злочин обставинами є скоєння його з використанням зброї або інших небезпечних засобів, які злочинець має для вчинення злочину або для полегшення втечі; напад винного на осіб, що надають допомогу потерпілому, або осіб, які намагалися його зупинити [8, 78].

У кримінальному праві Англії не має визначення самостійного складу розбою. Воно встановлює кримінальну відповідальність за грабіж. Згідно з ст. 8 Закону "Про крадіжку", прийнятого у 1968 році, особа винна у грабежі, якщо вона викрадає будь-що і безпосередньо перед цим, під час цього і для цього використовує фізичну силу або погрожує її застосуванням. Застосоване насильство або насильство, яким погрожують, може бути небезпечним або безпечним для життя і це є ознаками грабежу і розбою. Існує також поняття крадіжки, поєднаної (обтяженої) з насильством, яке може бути застосовано, або із загрозою його застосування, але таким, що може бути реально здійсненим. Покарання за грабіж — тюремне ув'язнення на строк навіть до довічного. Але якщо насильство застосовується після вилучення речі, то це не буде вважатися грабежем, на відміну від КК Польщі, ФРН, Швейцарії, Франції.

У кримінальному праві Сполучених Штатів Америки не має визначення самостійного складу розбою. Кримінальне законодавство США також встановлює кримінальну відповідальність за грабіж, склад якого міститься як у федеральному законодавстві, так і в законодавстві штатів. У більшості штатів грабіж підрозділяється на ступені, але в деяких штатах ступені грабежу відсутні (наприклад, штат Міннесота). Грабіж — це складний злочин з двома об'єктами посягання: на особу і власність. Цікаво, що у КК штату Міннесота пограбування знаходиться в розділі про злочини проти особи.

Відповідно КК штату Нью-Йорк грабіж — це насильницьке викрадення, якщо в ході здійснення крадіжки особа застосовує або погрожує негайним застосуванням фізичної сили проти іншої особи з метою подолання опору при вилученні майна або його утримання безпосередньо після його вилучення, або щоб понудити власника або іншу особу віддати це майно чи здійснити інші дії, які сприяють вчиненню крадіжки.

Як обтяжуючі обставини, КК штату Нью-Йорк передбачає скоєння вказаного діяння, якщо особі допомагав хтось, присутній на місці злочину; спричинення тілесної шкоди будь-якій особі, що не є учасником злочину; або демонстрація пістолета, револьвера, дробовика, кулемета або іншої вогнепальної зброї. Подібне діяння вважається грабежем другого ступеня.

Як найбільш тяжкий грабіж (першого ступеню) розцінюється діяння особи, якщо в ході посягання або безпосередньо під час втечі з місця злочину вона (або інший учасник злочину) заподіюють тяжку тілесну шкоду комусь, хто не є учасником злочину; озброєна смертоносною зброєю; застосовує небезпечну зброю або загрожує нею негайним застосуванням [9, 146–147].

Приблизно таке ж поняття пограбування міститься у Зводі законів Сполучених Штатів Америки [10, 66].

Кримінальна відповідальність за розбій передбачена й мусульманським правом. Розбій розглядається як один із найсерйозніших злочинів. Під розбоем у мусульманському праві розуміється збройний напад на мандрівників для заволодіння їхнім майном. Відповідальність за такі діяння може нести лише повнолітній чоловік — мусульманин, при повному розумі, причому тільки в тому випадку, якщо

жертвою злочину є мусульманин, а захоплене майно перебуває в його власності або законному володінні. Обов'язковою умовою настання кримінальної відповідальності за цей злочин є те, що злочинець і жертва не повинні перебувати між собою в родинних відносинах [11, 188–189].

Отже, суспільно небезпечні дії (напад, вчинений з метою заволодіння чужим майном, що поєднаний із насильством, яке є небезпечним для життя та здоров'я особи, що зазнала нападу) характеризуються високою суспільною небезпекою, бо посягають не тільки на економічні відносини власності, а також і на життя та здоров'я громадян.

Проаналізувавши зарубіжне кримінальне законодавство кількох країн щодо відповідальності за вчинення насильницьких дій з метою заволодіння чужим майном, можна дійти висновку, що таке порівняння є корисним для більш точної кваліфікації таких діянь та можливого подальшого удосконалення кримінального законодавства кожної країни.

Література

1. Уголовный кодекс Украины. — Х.: Одиссей, 2007. — 272 с.
2. Уголовный кодекс ФРГ. — М., 2001. — 208 с.
3. Уголовный кодекс Японии /Науч. ред. А. И. Коробеева. — СПб., 2002. — 226 с.
4. Уголовный кодекс Голландии. — СПб., 2000. — 253 с.
5. Уголовный кодекс Республики Польша/Науч. ред. А. И. Лукашов, Н. Ф. Кузнецова. — СПб, 2001. — 234 с.
6. Уголовный кодекс Швейцарии/Науч. ред. А. В. Серебринникова. — СПб., 2002. — 138 с.
7. Новый Уголовный кодекс Франции. — М., 1993. — 212 с.
8. Уголовный кодекс Испании. — М., 1998. — 218 с.
9. Уголовное право Соединённых Штатов Америки. — М., 1986. — С. 146–147.
10. Уголовное право Соединённых Штатов Америки. Сборник нормативных актов. — М., 1990. — 284 с.
11. Сюкияйнен Л. Р. Мусульманское право. — М., 1986. — 312 с.
12. Хохлова І. В., Шем'яков О. П. Кримінальне право зарубіжних країн. — К., 2006. — 256 с.

В. В. Высоцкая

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

**ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАСИЛЬСТВЕННЫЕ ДЕЙСТВИЯ,
НАПРАВЛЕННЫЕ НА ЗАВЛАДЕНИЕ ЧУЖИМ ИМУЩЕСТВОМ
ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН**

РЕЗЮМЕ

Исследовано уголовное законодательство отдельных зарубежных стран относительно ответственности за насильственные действия, направленные на завладение чужим имуществом. Проведён сравнительный анализ национального и зарубежного уголовного законодательства по особенностям привлечения к уголовной ответственности за такие действия. Установлено, что уголовное законодательство многих стран не имеет законодательно закреплённого понятия “разбой”, а содержит деяния, которые можно квалифицировать в качестве разбоя.

Ключевые слова: разбой, ответственность, нападение, насилие, опасное для жизни и здоровья человека.